

Ἡ μουσική πρέπει νά ἀνεβάζη τόν ἄνθρωπο σέ σφαῖρες ἀνώτερες ὅπου κυριαρχεῖ ἡ ἄρμονία τῆς πραγματικότητος καί τῆς ἰδέας.

Τότε χαλιναγωγεῖ τὰ πάθη, ἐξευγενίζει τὴν ψυχὴ καὶ γεμίζει τόν ἄνθρωπο μὲ ἀνθρωπιά, μετουσιώνει τόν ὄχλο σέ λαό. Ἡ διδασκαλία καλῶν τραγουδιῶν, ἰδιαίτερα τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ ποῦ εἶναι τὸ ἀπαύγασμα τῆς ψυχῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καθὼς ἐπίσης καί τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς ποῦ ἀσκεῖ ὑποβολὴ καὶ γαληνεύει τὴν ταραγμένη ψυχὴ, εἶναι ἀνάγκη νά γίνεται στὸ σχολεῖο συστηματικὰ καὶ μ' ἐπιμέλεια.

Στὴ μουσικὴ ἀγωγή πρέπει νά φροντίζωμε ὥστε τὸ παιδί νά γίνῃ εὐαίσθητο στὴν ἄρμονία καὶ τὴ χροιά τοῦ ἤχου καὶ ὄχι στὴν ἔνταση αὐτοῦ.

Ἰχνογραφία, σχέδιο, ζωγραφικὴ. Στὸ σχολεῖο ἡ ἰχνογραφία καὶ τὸ σχέδιο γιὰ τὸ μαθητὴ καὶ κυρίως τῶν κατωτέρων τάξεων, εἶναι τὸ καλύτερο μέσο γιὰ τὴ μορφοποίηση καὶ τὴν ἔκφραση τοῦ συναισθηματικοῦ τοῦ κόσμου. Τὸ ἰχνογράφημα ἐδῶ, ποῦ τὸ περιεχόμενό του προέρχεται ἀπὸ τὴ φύση ἢ τῆς παιδικῆς φαντασίας γέννημα εἶναι, παρὰ τὶς ἀτέλειές του, γιὰ τὸ μικρὸ μαθητὴ εἶναι σωστὴ δημιουργία καὶ πηγὴ χαρᾶς καὶ ἰκανοποιήσεως. Τὴ δημιουργία αὐτὴ ὀφείλει νά σεβασθῇ ὁ διδ)λος, νά τὴ ρετουσάρῃ, νά τὴν ὀδηγήσῃ βαθμιαίᾳ καὶ μεθοδικὰ στὴν ὀρθὴ τῆς μορφῆς. Διαλέγοντας τὰ καλύτερα ἀπὸ τὰ ἰχνογραφήματα τῆς τάξεως θὰ τὰ ἐπιδείξῃ στοὺς μαθητὲς τοῦ καὶ θὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴ τους, στὰ ἐπιτυχημένα σημεία, θὰ ἐπαινῇ τὴν προσπάθειά, θὰ προτρέπῃ, θὰ ἐνθαρρύνῃ καὶ θὰ ὀδηγῇ μεθοδικὰ πρὸς τὸ τέλειο.

Στὶς μεγαλύτερες τάξεις θὰ διδάξῃ τὸ φῶς καὶ τὴ σκιά, τὴν προοπτικὴ καὶ τὴ χρῆση τῶν χρωμάτων. Δὲν θὰ ἐπιδιώκῃ νά δημιουργήσῃ καλλιτέχνες, γιὰτὶ αὐτοὶ γεννιῶνται δὲν δημιουργοῦνται, θ' ἀποθλέπη ὁμῶς στὸ νά αἰσθάνωνται συγκίνηση ὅταν εἶναι θεατὲς του.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μαθήματα ποῦ ἀναφέραμε καὶ ἡ ξυλογλυπτικὴ, ἡ πηλοπλαστικὴ ἢ χαρτοτεχνία, ἡ διακοσμητικὴ, τὸ κέντημα εἶναι μαθήματα μὲ τὰ ὁποῖα ἀσκεῖται αἰσθητικὴ ἀγωγή στοὺς μαθητὲς.

Ἄξιότιμοι κύριοι. Ἀγαπητοὶ συνάδελφοι. Πολὺς ἔγινε λόγος γιὰ τὴν ἀξία «ὠραίου», γιὰ τὴν αἰσθητικὴ ἀγωγή, γιὰ τοὺς παράγοντες αὐτῆς καὶ τὰ μέσα μὲ τὰ ὁποῖα θὰ ἐπιτύχωμε τοὺς ἐπιδιωκομένους σκοπούς. Φοβοῦμαι μὴν ἔκαμα κατάχρηση τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς καλωσύνης σας μὲ τὸ νά σᾶς ἀπασχολήσω μὲ ἓνα ζήτημα ἀμφίβολης σημασίας καὶ σπουδαιότητος γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου. Σήμερα ποῦ τὰ πάντα ἐκτιμῶνται, προσμετριοῦνται καὶ κρίνονται μὲ θάσση τὸ ὠφελιμιστικὸ στοιχεῖο, τὸν ὑλικὸ δηλ. παράγοντα, ἡ ἔννοια «ὠραίου» ποῦ ἀνήκει στὴ σφαῖρα τοῦ πνεύματος, ποιά θέση μπορεῖ νά ἔχῃ στὴ ζωὴ μας; Μήπως ἡ αἰσθητικὴ ἀγωγή εἶναι ἀριστοκρατικὴ καὶ ἐξεζητημένη ἐπιδίωξη, κι' ἐμεῖς κακῶς τὴν ἀξιοποιήσαμε καὶ τὴν παρουσιάζουμε σὰν ἀπαραίτητη καὶ ἐπιβεβλημένη συμπλήρωση τῆς γενικῆς ἀγωγῆς ποῦ ἀσκοῦμε;

Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ λοιπὸν νά τελειώσω τὴν εἰσήγησή μου αὐτὴ μὲ τὴ σημασία τοῦ «ὠραίου» γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Α. Ἐλευθερόπουλος γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ γράφει: «Τὸ ὠραῖον ἐν τῇ φύσει καὶ τῇ καλλιτεχνίᾳ ἀνυψώνει τὸν καθημερινὸν βίον, δίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον δύναμιν, ἐλευθερώνει, ἐμπνέει, ἀνακουφίζει αὐτόν».

Σήμερα ὁ ἄνθρωπος, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐποχὴ τῆς ἱστο-

ρίας του νοιώθει τὸν ἑαυτὸ του κουρασμένο, ἀνεπαρκεῖς τὶς δυνάμεις του στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ὑλικὴ ἀπόλαυση τῆς ζωῆς, συνεχῶς δὲ θλίψη καὶ ἀπογοήτευση δοκιμάζει ἀπὸ τὴν ἀποτυχία τῶν ἐπιδιώξεών του. Ζῆ σὲ μιὰ ὑπερένταση σωματικὴ καὶ ψυχικὴ καὶ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη τῆς ἀνακουφίσεως. Γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ τὸν βλέπουμε συχνὰ νὰ ἐπιδίδεται σὲ διάφορα παιχνίδια, στὰ σπὸρ, στὸ ἀλκοόλ κλπ. Καὶ εἶναι ἀλήθεια πῶς ὅλα αὐτὰ τὰ μέσα τοῦ ἀπορροφοῦν τὴν προσοχήν, τὸν κάνουν πρὸς στιγμή νὰ λησμονήσῃ τὰ πάντα, θλίψη, ἀγωνία, κακουχία. Καμιὰ ὅμως ἐσωτερικὴ μεταβολὴ δὲν ἐπιφέρουν, καμιὰ θετικὴ καὶ μόνιμη ἐνίσχυση δὲν προσφέρουν στὸν κουρασμένο ἄνθρωπο. Ἀντίθετα πρὸς τὰ μέσα αὐτὰ, τὸ «ὠραῖον» στὴ φύση καὶ στὴν καλλιτεχνία, ὅταν ὁ ἄνθρωπος παραδίνεται στὴν αἰσθητικὴ του ἀπόλαυση, κατακτᾷ ἐξ ὀλοκλήρου τὴν προσοχὴ κυριαρχεῖ στὸν ψυχικὸ του κόσμον, τοῦ χαρίζει τὴν ἔντονη αἰσθητικὴ συγκίνηση ποὺ αὐτὴ ὄχι μόνον φυγαδεύει κάθε δυσάρεστο συναίσθημα ἀλλὰ διαμορφώνει νέον ἄνθρωπο ὀπλισμένο μὲ θάρρος καὶ αἰσιοδοξία γιὰ τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς. Τὸ ὠραῖο ὅμως ἀποκτᾷ αὐτὴ τὴν ἐξαιρετικὴ δύναμη καὶ ιδιότητα τῆς μετασιώρσεως μόνον ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔχη τὴν ἰκανότητα νὰ τὸ ἀναζητᾷ, νὰ τὸ ξεχωρίζει νὰ τὸ αἰσθάνεται, νὰ τὸ ζῆ. Σ' αὐτὸ ἀκριβῶς ἀποβλέπει ἡ αἰσθητικὴ ἀγωγή. Ὁ Γκαίτε ἔλεγε: «Ἄνθρωπε, ἂν θέλῃς νὰ διατηρήσῃς τὴν ἀνθρωπιά σου ἀγάπησε τὴν τέχνη. Προσπάθησε κάθε μέρα νὰ διαβάζῃς ἕνα ὠραῖο ποίημα καὶ νὰ ἀκούῃς ἕνα γλυκὸ τραγούδι»...

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΙΣ

ΕΤΟΣ Δ' — ΤΕΥΧΟΣ 15 — ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1965

ΔΙΕΥΘΙΝΕΤΑΙ ΥΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Τοῦ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ

Ἵποδιευθυντοῦ τῆς Μαρασλείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας

Μηνύματα ἀνησυχίας γιὰ τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἐκ τῶν ὄλων τῶν γωνιῶν τῆς γῆς, ἀπὸ τὸ στόμα πολλῶν διασημοτήτων, ἀπὸ πρώτου μεγέθους ἀναστήματα, φθάνουν φωνές ἀνησυχίας ὅσον ἀφορᾷ τὴν πορεία καὶ τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ σημερινὸς ἀνθρώπος, μᾶς λένε, ὅτι ζῆ μέσα σὲ ἓνα ψυχικὸ κενὸ ποὺ δημιουργεῖται ἀπὸ τὸ αἶσθημα τοῦ ἀνικανοποιήτου καὶ τῆς διαρκοῦς νευρικότητος, ποὺ τελικὰ τοῦ θολῶνουν τὴν σκέψιν. Ὅτι ἡ ἀνθρωπότης διανύει μιὰ περίοδο κοινωνικῆς ἀβεβαιότητος καὶ ἀσταθείας καὶ τὸ σῶμα τῆς εἶναι γεμάτο πληγές ἀπὸ τὰ αἰχμηρὰ σιλέτα τῆς ἀνηθικότητος. Ὅτι ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἐντιμότης, ἡ ἀρετὴ, ὁ ἠθικὸς βίος καὶ ὄλες οἱ ἀξίες τῆς ζωῆς ἔχουν ἀτονίσει. Ὅτι ὁ σημερινὸς ἀνθρώπος κατέχεται ἀπὸ μιὰ ἀβεβαιότητα γιὰ τὸ μέλλον του. Ὅτι τὸ φάσμα τῆς ἐξαφανίσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πλανᾶται ἀνάμεσά του καὶ μιὰ ἀνησυχία καὶ φόβος συνέχει τὴν ψυχὴ του.

Πολλοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι στὴν θλιβερὴ αὐτὴ κατάστασι ἔφερε τὴν ἀνθρωπότητα τὸ βιομηχανικὸ τέρας τῆς νεώτερης ἐποχῆς. Ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνικὴ πρόοδος κατεβρόχθισε τὸν ἠθικὸ πολιτισμὸ. Ὅτι τὰ ἠθικὰ θέλγητρα, τὰ δυνατὰ αὐτὰ ὄπλα τῆς κοινωνίας, φθίνουν καὶ ἀργοπεθαίνουν καὶ πάνω στὰ ἐρείπιά τους ἔχει στήσει τὸ βασίλειό του ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς μὲ τὶς ὕλικές ἀπολαύσεις του. Ὅτι ὁ σημερινὸς ἀνθρώπος κάνει τὸ πᾶν γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερες ὕλικές ἀπολαύσεις καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὶς κατώτερες ἐπιθυμίες του καὶ τὰ ταπεινά του πάθη μὲ ἐγκληματικὴ δὲ ἀδιαφορία κλείνει τὰ αὐτιά του καὶ συχνὰ καταπνίγει τὴν φωνὴ τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς δικαιοσύνης. Ὅτι, ἐνῶ ἡ ἐπιστῆμη κατέκτησε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ κατακτᾷ σπουδαία ἐδάφη σὲ ὄλα τὰ πεδία τοῦ ἀτομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου, κατέστη ἀτυχῶς ἡ ἴδια δούλη τῶν ἰδίων τῆς ἀπαιτήσεων καὶ ὁ ἀνθρώπος ἔγινε ἔρμαιο τῶν ἰδίων ἐπιτυχιῶν του. Ὅτι ἡ ἐπιστῆμη, παρὰ τὶς θαυμαστὰς κατακτήσεις καὶ τοὺς θριάμβους τῆς, δὲν συνέτεινε στὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἀληθινῆς εὐτυχίας τοῦ ἀν-

θρώπου. Σπουδαίοι επιστήμονες και σοφοί μάς λένε ότι ο έκδηλος ήθικος ακρωτηριασμός της ανθρωπότητας δείχνει καθαρά ότι το βασίλειο του τεχνικού πολιτισμού κατέληξε σε παταγώδη άποτυχία, σε σωστή χρεωκοπία. Πιστεύουν ότι ο τεχνικός και επιστημονικός πολιτισμός διετάραξε ψυχικώς τον άνθρωπο, άτόνισε τις ανώτερες ψυχικές του δυνάμεις, τον εξουθένωσε μέσα σε μάταιες προσπάθειες, τον διέφθειρε και έδηλητηρίασε τις ανθρώπινες σχέσεις και την άρμονία του κοινωνικού βίου. "Ότι ο σημερινός άνθρωπος, παρά την καλύτερευσι των βιοτικών όρων, δέν δύναται να θεωρηθή ως εύτυχής. "Ότι ή ψυχή του συμπιέζεται με το αίσθημα του φόβου και της άγωνίας, γιατί ή κεραυνοβόλος ανάπτυξις του τεχνικού πολιτισμού αύξάνει τά μέσα της καταστροφής του.

«Ο άνθρωπος αποδείχτηκε άπαραμίλλος καταλύτης φραγμών' μέσα σε λιγώτερο από μισόν αιώνα, για να περιορισθούμε μόνο στην εποχή μας, έλευθέρωσε από την ύλη την κολοσσιαία ενέργεια που έγκλειει και κατέλυσε το φράγμα των διαπλανητικών άποστάσεων. Άποδείχθηκε όμως ταυτόχρονα και πολύ άκατάλληλος «οικοδόμος φραγμών» κατά την φράση του Ήσαϊα, άνίκανος να έλέγξη τις δυνάμεις που έλευθερώνει, άνίκανος να περιστείλη τά κακά του ένστικτα και τά χαμερπή του πάθη, να μετριάση το έγκουμένο άγχος του και να αποβάλη τον προαιώνιο φόβο του. Θαμπωμένος από την ήλιγγιώδη τεχνική του πρόοδο, έχασε την ιστορική του μνήμη. Μεθυσομένος από την ύλική του δύναμη δέν αισθάνεται την θλιβερή του κατάσταση. Κι' όμως «Sunt Lacrimae Regum». Πόσα δάκρυα δέν έχυσε σ' αυτό τον μισόν αιώνα των θριαμβευτικών επιστημονικών του κατακτήσεων. Και ήσαν από τά δριμύτερα που έχυσε ποτέ για τους τόσους βίαιους και ήμαδικούς θανάτους, για τους τόσους συγκεντρωμένους έξανδραποδισμούς, για τις τόσες στερήσεις ύλικών και ήθικών αγαθών, για την τέτοια ώμη καταπάτηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων, για την δλοκληρωτική περιφρόνηση του ανθρώπου. Και διαλογίζεται κανείς: μήπως αυτό είναι το τίμημα της άλαζονείας του, ή τραγική είρωνεία που κρατά τον Τιτάνα δέσιμο και βορά των όρνέων; Αυτός που μεταχειρίζεται σήμερα κοσμογονικές και κοσμοδιαλυτικές δυνάμεις και επιχειρεί περιηγήσεις έξω από την γή, στο πλανητικό σύστημα, αυτός ο ίδιος μεταχειρίζεται ακόμη την θάναυση γλώσσα των άπαίστων τυράννων και έκτελει τις άποτρόπαιες πράξεις τους στο φέρεσιμό του προς τους συνανθρώπους του. Και έδω, νομίζομε βρίσκειται το κλειδί του ανθρώπινου δράματος: πώς δέν πρέπει ποτέ να ξεχνά στα μεγαλεία του τις άδυναμίες της φύσης του, τις όργανικές και τις ψυχικές, και πώς στην επίγνωση της ταπεινότητός του κρύβεται το άληθινό, το μοναδικό του μεγαλείο.

Η ιστορική μνήμη είναι ίσως το άποτελεσματικώτερο αντίδοτο κατά της φρεναπάτης της άπεριόριστης προόδου της ανθρωπότητας προς μια καλύτερη ζωή, που τόσο τραγικά διαψεύτηκε στο πρόσφατο παρελθόν και τόσο σύντομα ξεχάστηκε από τους λαούς. Οί μικρότητες και άθλιότητες που συμβαίνουν τώρα πάνω στη γή δέν διαφέρουν κατά τίποτε από τις μικρότητες και τις άθλιότητες που έκανε ο άνθρωπος από την εμφάνισή του. Χωρίς να σταθούμε στα άτομικά του έγκλήματα, ως σκεφθούμε τον άγονο και άτέλειωτο μόχθο των ταπεινών, την στέρηση και των στοιχειωδέστερων αγαθών από την πλειονότητα των ανθρώπων» (1).

Η σημερινή κρίσιμη κατάσταση της ανθρωπότητας.

Είναι άλήθεια ότι ο σημερινός άνθρωπος κερδίζει μέν ύλική δύναμη, ταράσσεται όμως και άτονεϊ ή ψυχική ζωτικότης του. Η έσωτερική του αντίστασις στις γοητευτικές σειρήνες του τεχνικού πολιτισμού έχει έκμηδενισθή. Η προσωπικότης του

1. Παπαδάκης Στέλιος : «Ο τεχνητός Δορυφόρος». «Ξενία», Οκτώβριος 1957.

καθημερινώς συνθλίβεται και χάνεται κάτω από τον μεγάλο αυτό κυρίαρχο και κατακτητή της ζωής μας: την μηχανή. Το διαβρωτικό και ολέθριο πνεύμα του υλισμού διεπότισε τα ψυχικά του κύτταρα.

Σήμερα άρχισαν να επικρίνονται και να άμφισβητούνται ήθικες άρχες καθιερωμένες επί αιώνες πολλούς. Η ήθικη συνείδησις έχει άμβλυνθῆ, και ὁ άνθρωπος ὁδηγείται σέ ξεπεσμό και ήθικη κατάπτωσι. Ηθικές ὑποθήκες αιώνων πολλῶν άρχίζουν να περιφρονούνται. Οί άφθαρτες ήθικες άξιες, που δίνουν νόημα στην ζωή, καθημερινώς φθίνουν. Η άνωτερότης του πνεύματος, ή προσήλωσις και ή πίστις σέ ιδανικά και άξιες, μιá ὀρθή φιλοσοφία ζωῆς σύμφωνα με τον ξεχωριστό προορισμό του στον κόσμο αυτό, άπευσιάζουν από τον σύγχρονο άνθρωπο. Μᾶς λείπει ὁ άνώτερος σκοπός και ή ύψηλή άποστολή από την ζωή.

Ο σημερινός άνθρωπος έχει γυμνώσει την ψυχή του από ύψηλά ιδανικά. Έκοψε τούς στεγούς δεσμούς του με την πνευματική κληρονομιά τῶσων αιώνων. Έχει κηρύξει μιá επανάστασι εναντίον κάθε πνευματικής άξιας. Θεός, δικαιοσύνη, αλήθεια, ισότης, άρετή, είναι λέξεις μουχλιασμένες. Άρχες αιώνιες και ιδανικά χιλιοδοκιμασμένα έχουν πεταχτή ὡς άχρηστα, και ή ψυχή του έχει μείνει γυμνή και άδεια.

Η χριστιανική πίστις έχει έξωσθῆ από μέσα του, και στην καρδιά του έχει θροικασθῆ ή άποστασία. Και να σκεφθῆ κανείς πῶς ή πίστις ήταν μέχρι χθές τὸ πολικὸ άστέρι τῆς ψυχῆς του. Η ψυχή του σήμερα έχει δηλητηριασθῆ από την άμφιβολία. Περιπλανᾶται στους δρόμους του υλισμού και τῆς άθεΐας και τρώγει από τούς πικρούς καρπούς τῆς: τούς καρπούς τῆς άμφιβολίας, τῆς άγωνίας και τῆς άπαγοητεύσεως. Κι ὅμως, ή ανθρώπινη ψυχή ζητεῖ τὸν επιούσιον ἄρτον τῆς.

Ο σημερινός άνθρωπος ξοδεύει τὸ λάδι που έχει τὸ καντήλι τῆς ζωῆς του κυνηγώντας την ὕλη και την ἐλεύθερη ζωή, και ή ψυχή του εἶναι πάντα άνικανοποίητη και πάντα διψασμένη. Στὰ κατάβραθα τῆς καρδιάς του έχει δημιουργηθῆ ἓνα κενό, ἓνα άπύθμενο πηγάδι. Τὸ ἱερό τῆς ανθρώπινης καρδιάς αἰσθάνεται άδειο και ἔρημο, γιατί με ξυλοκέρατα δὲν γεμίζει ή ανθρώπινη ψυχή (1). Και μέσα στον ήθικὸ άκρωτηριασμό που ὑφίσταται καθημερινώς, ὁ άνθρωπος καθίσταται περισσότερο επικίνδυνος. Ο άνθρωπος, που δὲν ἔδυσκολεύθη να γίνῃ ἐν πολλοῖς ὁ κυρίαρχος τῆς φύσεως, άπεδείχθη αδύνατος να δαμάσῃ τὸν άνθρωπο «κτηνος» και να κυριαρχήσῃ πάνω στον εαυτό του. Τὰ ζωῶδη ἔνστικτά του ὑπερσιτίζονται, ισχυροποιούνται και τὸν καθιστοῦν Προμηθεά Δεσμώτη στις ταπεινές και ἐπαίσχυντες ὀρέξεις του. Τὸν σπρώχνουν καθημερινώς σέ νέες ήθικες ἔκτροπές, σέ άδικίες, σέ αλληλοφάγωμα. Τοῦ αφαιροῦν την πραγματική χαρά τῆς ζωῆς, τοῦ κλέβουν την ψυχική του γαλήνη, την εὐτυχία. Τοῦ ὑποσκάπτουν την ἐμπιστοσύνη και τὸ συναίσθημα τῆς ασφαλείας. Τὸν κάνουν φτερό στον άνεμο. Τὸν ὁδηγοῦν από τὸ φῶς στὸ σκοτάδι, από την άνοιξι τῆς ζωῆς στην κόλασι. Ο σημερινός άνθρωπος βαδίζει σαν ὑπνωτισμένος στον γκρεμό και τὸν άφανισμό. Άβουλος, σωστό πiónι στην διάθεσι τῶν κατωτέρων ἔνστικτων του, γίνεται άνίκανος να ἐπιβληθῆ στον εαυτό του, να άνυψωθῆ σέ ανώτερα ἐπίπεδα ήθικῆς, να άγωνισθῆ για την ήθικη του τελείωσι. Κάθε ήμέρα που περνᾶ, συνηθίζει στὸ σκοτάδι και φοβάται τὸ φῶς, σαν ἔχθρό του. Έτσι ὁ άνθρωπος, τὸ εὐλογημένο και μοναδικὸ πλάσμα στον πλανήτη μας, που ἐπλάσθη από τὸν Δημιουργό του «κατ' εἰκόνα και ὁμοίωσι», ἐπρόδωσε τὸν ξεχωριστό προορισμό του στην ζωή.

Μερικά αίτια τῆς σημερινῆς κρίσεως.

Μιá από τις κυριώτερες αίτιες που προκαλεῖ τὸ ανθρώπινο δρᾶμα εὐρίσκεται στην άσυμμετρία που ὑφίσταται ανάμεσα στις δυνατότητες και τις ἐπιδιώξεις μας. Ο άν-

1. Άλεξίου Ἰωάννου : «Μορφές...»

θρῶπος διαρκῶς ἐπιθυμῆ, ἐνῶ γνωρίζει ὅτι δὲν μπορεῖ καὶ διαρκῶς νὰ ἐπιτυγχάνῃ, χωρὶς νὰ καταφεύγῃ ἢ σὲ φθορὰ τῶν δυνάμεών του ἢ σὲ ἀθέμιτα ἠθικὰ μέσα, πού ὀδηγοῦν σὲ καταστάσεις ψεύτικης εὐτυχίας. Ὡστόσο, τὸ μυστικὸ τῆς εὐτυχίας εἶναι ἀπλό: Ἔχεις σήμερα αὐτὰ; Καλύπτουν αὐτὰ πού ἔχεις μὲ υἰεῖα καὶ ψυχικὴ γαλήνη τίς βασικὲς σου ἀνάγκες; ἀγάπησέ τα καὶ πίστευε ὅτι εἶσαι εὐτυχής. Χωρὶς νὰ παύσης νὰ προσπαθῆς, μὲ τὴν ἄνεσι τοῦ χρόνου καὶ τῆς σκέψεως, γιὰ κάτι καλύτερα, νὰ εἶσαι εὐγνώμων, ἔστω καὶ γιὰ λίγο, σὲ ἐκεῖνα πού ἔχεις. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ πειθαρχῆ τίς ἀνάγκες του, σὲ δυνάμειότητές του. Τότε θὰ αἰσθάνεται αὐτάρκης, ὑπερήφανος καὶ εὐτυχής. Ὁ καθένας μας ἄς ἀκολουθῆ πιστὰ τὴν συνταγὴ τῆς σοφίας τοῦ μέγαλου ποιητοῦ Σίλλερ: "Ὅταν δὲν ἔχη κανεὶς ἐκεῖνο πού ἀγαπᾷ, πρέπει νὰ ἀγαπᾷ ἐκεῖνο πού ἔχει. Ὁ σημερινὸς νευρικός βίος, τὸ κράτος τῆς ὕλης τείνουν στὴν τρικυμία τους νὰ ἐξαφανίσουν κάθε ὁμορφιά τῆς ζωῆς. Ὁ ὑπερπολλαπλασιασμός τῶν περιττῶν ἀναγκῶν ἔχει ἐκτοπίσει τὴν ἀδολὴ χαρὰ τῆς ζωῆς. Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος ἔχει ὑποδουλωθῆ στὸν μεγάλο τύραννο πού λέγεται **Πολυτέλεια**. Ἡ ζωὴ του εἶναι γεμάτη ἀγωνία καὶ δραματικὸ μόχθο. Δουλεύει συχνὰ ὑπερωρίες καὶ κάποτε ξενοχτᾷ, ὑποσκάπτοντας ἔτσι τὴν υἰεῖα του, μόνο καὶ μόνο νὰ προσφέρῃ τὸν ἰδρώτα του στὸν **Μωλόχ** τῆς πολυτέλειας. Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος διψᾷ γιὰ πολυτέλεια, γιὰ πλοῦτη. Γι' αὐτὸ τὰ κυνηγᾷ μὲ ἀσυγκράτητη ὀρμή, μὲ πάθος. Μεγάλῃ περιουσία, ἀφθονες ἀνέσεις, πολλὰ χρήματα, νὰ ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς γιὰ πολλοὺς ἀνθρώπους. Τὰ ὕλικά ὅμως πλοῦτη, παρ' ὅλη τὴν λάμψι τους, δὲν ἱκανοποιοῦν οὐσιαστικὰ τὸν ἄνθρωπο, δὲν τοῦ χαρίζουν τὴν ψυχικὴ γαλήνη, τὴν εὐτυχία. Πλούσιος δὲν εἶναι ὁ ἄνθρωπος πού ἔχει ἀφθονοῦ χρήμα. Οὔτε εὐτυχής αὐτὸς πού ζῆ μὲ πολλές ὕλικές ἀπολαύσεις. Εἶναι πλάνη νὰ ἐρμηνεύῃ κανεὶς τίς ἐννοίες «πλοῦτος» καὶ «εὐτυχία» μὲ γνώμονες ὕλικούς. Ἡ εὐτυχία εἶναι κάτι τὸ ἐσωτερικὸ, κάτι τὸ ψυχικὸ. Κι ὅμως, σήμερα κυριαρχεῖ πολὺ ἡ νεοειδωλολατρία, πού προβάλλει ὡς ἐλκυστικὰ εἰδωλά της τὸ δολλάριο καὶ τὴν «ντόλτσε βίτα». Παραμερίζομε στὸν δρόμο, καὶ δίδομε τιμητικὴ θέσι στὸν πλούσιο πού ἔχει λιμουζίνα, καὶ ὄχι στὸν ἐπιστήμονα, τὸν πνευματικὸ ἄνθρωπο. Ὑποκλινόμεθα ἐμπρὸς στὸ πουγγὶ μὲ τὸ χρυσάφι, καὶ ἀδιαφοροῦμε γιὰ τοὺς πνευματικούς ἐργάτες, πού ἀποτελοῦν τὸ πολυτιμότερο κεφάλαιο τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ ἔθνους, πού εἶναι ἀξιοὶ κάθε τιμῆς. Ὅμως, ἡ τυφλὴ λατρεία τῆς ὕλικῆς δυνάμεως, ἀποτελεῖ δυναμίτιδα καὶ προκαλεῖ ἰσχυρὸ σεισμὸ στὰ θεμέλια τοῦ ἀνθρωπίνου οἰκοδομήματος. Τυφλωμένος ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν ὕλικὴ λάμψι τοῦ πολιτισμοῦ μας, τὸ μυαλό του ἐθόλωσε καὶ ἡ ψυχὴ του διεφθάρη. Ἔτσι ἐφθάσαμε στὸ θλιβερὸ κατάντημα νὰ βασιλεύουν ἡ ρευστότητος τῆς συνειδήσεως, ἡ ἀνειλικρίνεια, οἱ σοφιστίες, ὁ ἀτσιδισμὸς, ἡ καταποσύνη, ἡ ἔλλειψις εὐθύτητος, ἡ ἐλαφρὰ ἀντίληψις περὶ καθήκοντος, ἡ πονηρία, ἡ ὑποκρισία καὶ ἡ ἔλλειψις ἐξάρσεως τῆς ψυχῆς καὶ ἀνατάσεως τοῦ νοῦ. Καὶ ἡ ἀνθρώπινη εὐτυχία, πού δὲν ἐξασφαλίζεται μὲ τὴν ἀπόλαυσι τῶν ὕλικῶν ἀπολαύσεων, ἀπομακρύνεται ὄλο καὶ περισσότερο ἀπὸ κοντὰ μας.

Ποιὸς ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς μας.

"Ἄς μὴν παρεξηγηθοῦμε μὲ ὅσα μέχρι τώρα εἶπαμε καὶ ἄς μὴ χαρακτηρισθοῦμε ὡς ἀπαισιόδοξοι. Ἄν παρουσιάζωμε τὴν κατάστασι τόσο ζοφερή, κάθε ἄλλο παρὰ κήρυκες ἀπαισιοδοξίας θέλομε νὰ γίνωμε. Σκοπὸς μας εἶναι νὰ ἐπισημάνωμε τὸ κακὸ, νὰ διαγνώσωμε τὴν ἀσθένεια καί, μὲ τὴν καλοπροαίρετη αὐτοκριτικὴ καὶ τὸν αὐτοέλεγχο, νὰ λάβωμε ὄλα τὰ ἀπαραίτητα μέτρα γιὰ τὴν θεραπεία τοῦ κακοῦ. Ποτὲ ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ φοβᾶται τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας. Ὅταν μιλοῦμε γιὰ πνευματικὴ ἐξασθένησι, γιὰ διασάλευσι τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν, γιὰ ρευστότητα συνειδήσεων, γιὰ ἠθικὸ ἐκτροχιασμό, γιὰ ἔλλειψι πίστεως καὶ προσηλώσεως σὲ ἰδανικά καὶ ἀξίες, γιὰ μεγάλη πτώσι τῆς στάθμης τοῦ πνευματικοῦ μας πολιτισμοῦ, γιὰ ἔλλειψι ἀνθρωπιᾶς καὶ ἀγάπης, γιὰ λατρεία τῆς ὕλης καὶ βασιλεία τοῦ ὀρθολογισμοῦ, γιὰ πέτρωμα τῆς καρδιᾶς

καὶ ἠθικὸ χάος — ὁ ἀπώτερος σκοπὸς μας εἶναι νὰ σηµάνωµε συναγεµῶ δλων τῶν ἐνεργητικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάµεων τῆς κοινωνίας καί, ἐπιστρατεύοντας τὸν ψυχικὸ καὶ πνευματικὸ δυναµισµὸ μας, µὲ τὴν ὀρθὴν ἐκτίμησιν τῆς καταστάσεως, τὴν αὐτογνωσίαν καὶ τὴν φιλότιµη προσπάθειαν, νὰ καθαρίσωµε τὰ σάπια µέλη τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ἐθνικοῦ ὀργανισμοῦ μας, νὰ ἐξυγιάνωµε τὴν ἀτµόσφαιραν ἀπὸ τὴν νοσηρὴν νοσοτροπία σκέψεως καὶ πράξεως καὶ νὰ πραγματοποιήσωµε τὴν ἀνακάθαρσιν ποὺ ἐπιβάλλεται, γιὰ τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ πολιτισμοῦ μας. Αὐτὸς καὶ µόνος εἶναι ὁ σκοπὸς μας, καὶ ὄχι νὰ σπείρωµε τὴν ἰττοπάθειαν καὶ τὴν φοβίαν γιὰ τὸ μέλλον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τὸ μέλλον τὸ δικό μας.

Ὅλοι οἱ σοφοὶ καὶ συγγραφεῖς, ποὺ ζωγραφίζουσιν µὲ µελανὰ χρώµατα τὰ ἄτοπα τῆς ἐποχῆς μας, ποὺ µιλοῦν µὲ ἀηδία καὶ φόβον γιὰ τὰ ἀτομικὰ καὶ ὀµαδικὰ ἀποτρόπαια ἐγκλήµατα τοῦ αἰῶνος μας, δὲν εἶναι ἀπαισιόδοξοι ἄνθρωποι, δὲν πιστεύουσιν ὅτι μοιοαίως θαίνοµε πρὸς τὴν δύσιν τοῦ πολιτισμοῦ μας, ὅτι ἡ ἀνθρωπότης τραεῖ σίγουρα πρὸς τὸν ἀφανισµὸ. Τὸ ἀπελπιστικὸ κήρυγµά τους ἔνα σκοπὸ ἔχει:

Νὰ ἐάλη φρένο στὸν ἠθικὸ κατήφορον ποὺ ἀκολουθοῦµε.

Νὰ ἀπελευθερώσωµε τὴν ψυχὴν μας ἀπὸ τὸ δάρος τοῦ ὕλισµοῦ καὶ τὴν καταπίεσιν τῆς ἀρνήσεως.

Νὰ σταματήσῃ τὸ τρέλλο κυνηγητὸ καὶ τὸ πάθος τῶν ὕλικῶν ἀπολαύσεων.

Νὰ σταματήσῃ ἡ θεοποίησις τῆς ὕλης καὶ ἡ ἐλεύθερη ζωὴ.

Νὰ σταματήσῃ τὸ προσκύνηµα τῆς πολυτέλειαν.

Νὰ παύσῃ ὁ ἄνθρωπος νὰ εἶναι καταλυτὴς τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν καὶ ἡ ζωὴ του νὰ παύσῃ νὰ εἶναι δεµένη στὶς χειροπέδες τῶν παθῶν του.

Νὰ παύσῃ ἡ ψυχὴ του νὰ εἶναι χλωµὴ καὶ ἄρρωστη καὶ μαραιµένη ἀπὸ τὸν ἀνεµο τῆς ἀπιστίας.

Νὰ κἀνῃ τὸν ἄνθρωπον νὰ συνέλθῃ.

Νὰ γίνῃ στροφή πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον.

Νὰ γίνῃ ἐσωτερικὴ καλλιέργεια: νὰ καλλιεργηθῇ ἡ ἐξαρσις, ἡ ἀνθρωπιὰ, ἡ ἀνάτασις, ἡ ἀρετὴ, ἡ ἀγάπη, ἡ τελείωσις.

Νὰ ἐπανεύρῃ ὁ ἄνθρωπος τὴν χαµένην ψυχικὴν του γαλήνην.

Νὰ σταματήσῃ ἡ ἠθικὴ καθίζησις καὶ τὸ πούληµα τῆς ψυχῆς του.

Νὰ στρατευθοῦµε ἐλεύθερα καὶ ἀδίαστα, ὡς τὴν θυσίαν, γιὰ τὴν ἰδέαν.

Νὰ πολεμήσωµε τὰ κάστρα τοῦ κακοῦ, µὲ ψυχικὴν καὶ ἠθικὴν ἀδιαλλαξίαν.

Νὰ ξερριζωθοῦν οἱ ἐχθροὶ καὶ τὰ μίσση καὶ νὰ δώσωµε ἀμνηστειὰ σὲ ὄλους τοὺς ἐχθροὺς μας.

Νὰ σταματήσουν οἱ γενοκτονίες καὶ οἱ ὀµαδικοὶ ἐξανδραποδισμοί!

Νὰ στερεωθῇ ἡ βασιλείαν τῆς καρδιᾶς: ὄχι ἄκρατος ἀτομικισµὸς ὄχι φιλαυτία καὶ ἀπληστία. ἀλλὰ ἀλτροῦσιµός, ἀλληλεγγύη, κοινωνικὴ συνείδησις, φιλικὴ συμπεριφορά, καλωσύνη, ἀγάπη. Χωρὶς τὸν λαμπρὸ ἥλιον τῆς ἀγάπης, ἡ κοινωνία καὶ ἡ ζωὴ γίνονται ἔρημος, γίνονται ζούγκλα, γίνονται κόλασις. Ἡ ἀγάπη σιµελεύει καὶ ἐξευγενίζει τὴν ψυχὴν κάθε νέαν γενεᾶν μορφώνει τὸν χαρακτῆρα τῆς. Ἡ ἀγάπη εὐφραίνει τὴν ψυχὴν, τὴν τελειοποιεῖ, τὴν ἀνυψώνει εἶναι πηγὴ δυναµισμοῦ. Ἡ ἀγάπη εἶναι µιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ δυνατὲς ψυχικὲς ἀνάγκης τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ δύναντις τῆς ἐξασφαλίζει σὲ µεγάλον βαθµὸ τὴν ψυχικὴν του γαλήνην, ποὺ εἶναι τὸ ὕψιστον ἀγαθὸν του. Εἶναι µιὰ δύναντις, ἕνας µεγάλος µοχλός, ποὺ κρατεῖ ψηλὰ τὶς µεγάλες ἀξίες τῆς ζωῆς καὶ τοὺς νόµους τοὺς ἀπαραίτητους γιὰ τὴν ἠθικοκοινωνικὴν µας γαλήνην. Σκορπᾶ εὐεργετικὰ γύρω τῆς τὴν ὀροσίαν τῆς, ποὺ μεταµορφώνει καὶ ἀναµορφώνει τὸ ἄτοµον, καὶ ἐξυγιαίνει καὶ ἀνυψώνει τὴν ζωὴν µας.

Καὶ τέλος, σκοπὸς τοῦ κηρύγµατος εἶναι οἱ σκέψεις καὶ ἐνέργειαι τοῦ ἀνθρώπου νὰ µὴ ρυθµίζωνται ἀπὸ τὸ εὐκολὸ κέρδος καὶ τὸ τυφλὸν σιµφέρον, καὶ νὰ µὴν παραδίδωνται στὸν Προκρούστη τοῦ σιµφέροντος τὰ ἀτομικὰ δίκαια τῶν φτωχῶν.

Ἡ γεμάτη ἀπὸ ἀγάπη, πρὸς τὸν ἄνθρωπο, φωνὴ τῆς ἀνησυχίας των ἐκπηγάζει ἀπὸ τὴν ἐσώτερη πεποίθησί τους ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι καὶ σήμερα — ὅπως συνέβη καὶ σὲ ἄλλες κρίσιμες στιγμὲς τῆς ἱστορίας του — σὲ θέσι νὰ πάρῃ στὰ χέρια του τὰ ἥνια τῆς τύχης του καὶ νὰ ἀλλαξοδρομήσῃ ἀπὸ τὸν δρόμο τῆς καταστροφῆς του, πρὸς τὸν δρόμο τῆς σωτηρίας του.

Ἄλλωστε, οὔτε ἡ ἀνθρωπιὰ, οὔτε ἡ ἀγάπη λείπει καὶ σήμερα ἀπὸ τὸν λαὸ μας καὶ τὴν ἀνθρωπότητα. Τὸ βλέπεις αὐτὸ καθαρὰ ὅταν συμβαίνουν σεισμοί, πλημμύρες καὶ τυφῶνες. Τὸ βλέπεις στὶς προσπάθειες τῆς πολιτείας γιὰ τὴν παροχὴν σὲ ὅλα τὰ ἄτομα ἰατροφαρμακευτικῆς περιθάλψεως καὶ δωρεὰν καθολικῆς Παιδείας· στὴν ἐξασφάλισι στέγης γιὰ τοὺς ἄστεγους, τὴν παροχὴν συντάξεως γήρατος, τὴν ἴδρυσι Βρεφοκομείων, Παιδικῶν Σταθμῶν, Ὀρφανοτροφείων, Γηροκομείων, Κέντρων Νεότητος καὶ ἄλλων μέτρων Κοινωνικῆς Προνοίας. Τὸ βλέπεις στὴν ἴδρυσι καὶ λειτουργία Μεγάλων Διεθνῶν Ὀργανισμῶν, ὅπως ὁ Διεθνὴς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς καὶ ὁ Ο.Η.Ε. μὲ τὰ παρακλάδια του: τὴν UNESCO, Εἰδικὴ Ἐπιτροπὴ Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου καὶ ἄλλα.

Αἰτία τῆς σημερινῆς κρίσεως δὲν εἶναι ὁ Τεχνικὸς Πολιτισμὸς.

Ἀλήθεια, αἰτία τῆς σημερινῆς κρίσεως εἶναι πραγματικὰ ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς; Ὁχι. Δὲν εἶναι δυστύχημα γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἡ καταπληκτικὴ πρόοδος τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ κατακτήσεις τῆς τεχνικῆς εἶναι καρποὶ τοῦ μόχθου μεγάλων ἐπιστημόνων πού ἀνάλωσαν τὴν ζωὴ τους στὰ ἐπιστημονικὰ ἐργαστήρια. Εἶναι ἡ πολύτιμη προσφορὰ τῆς ἐφευρετικότητος καὶ δημιουργικότητος τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Εἶναι τὸ δῶρο τῶν δραματισμῶν καὶ τοῦ στοχασμοῦ τῆς ἀνθρώπινης μεγαλοφυΐας. Κάθε ὕλικὴ πρόοδος ἐγίνε καὶ γίνεται γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ καθαυτὸ τεχνικὸς πολιτισμὸς κάθε ἄλλο παρά ἐχθρὸς τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι. Ἡ τεχνικὴ πρόοδος δὲν εἶναι ἡ αἰτία τῆς παρατηρουμένης ἠθικῆς καθυστερήσεως. Ἀπεναντίας μάλιστα, ἀποτελεῖ τὸν μεγάλον σύμμαχον τοῦ ἀνθρώπου, πού θὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν πενίαν καὶ τὴν ἐξαθλίωσιν· πού θὰ τοῦ ἐξασφαλίσῃ ἐπάρκειαν καὶ ἀφθονίαν ὕλικῶν ἀγαθῶν, ἐξαλείφοντας ἔτσι τὴν μιζέριαν καὶ τὴν δυστυχίαν, τοὺς κακοὺς αὐτοὺς συμβούλους τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐχθροὺς τοῦ ἀνθρωπισμοῦ· πού θὰ τὸν λυτρώσῃ ἀπὸ τοὺς ὄρους τῆς κτηνώδους ἐργασίας, καὶ ἀπὸ εἴλωτα θὰ τὸν κἀνῃ ἀφέντη.

Ὁ ἄνθρωπος σύντομα θὰ παύσῃ πλέον νὰ ζῆ γιὰ νὰ ἐργάζεται, ὅπως συνέβαινε μέχρι χθὲς σὲ ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς, καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ συμβαίῃ καὶ σήμερα σὲ πολλὰ κράτη ὄλων τῶν ἠπείρων μας. Ὁ πεινασμένος καὶ ὁ νηστικὸς δὲν μπορεῖ εὐκόλως νὰ γίνῃ ἐλεύθερος, ἀξιοπρεπὴς καὶ καλωσυνάτος· γίνεται κόλακας, εὐτελής, σκλάβος, φθονεῖ καὶ μισεῖ τοὺς συναθρώπους του πού εὐημεροῦν ἀλλὰ καὶ τοὺς ὁμοίους του, καὶ τὸ ψυχικὸ του ἔδαφος δὲν εἶναι κατάλληλον νὰ φυτρώσουν καὶ ἀναπτυχθοῦν ἡ χαρὰ, ἡ καλωσύνη καὶ ἀγάπη. «Πῶς νὰ ἀνθήσῃ ἡ φιλοσοφία καὶ νὰ ριζώσῃ ὁ ἀνθρωπισμὸς σὲ χῶρες καὶ λαοὺς πού τοὺς δέρνει ἡ πενία καὶ ἐξαθλίωσις, ὅπου τὰ ἄτομα, σωστὰ ὑποζύγια, ζοῦν κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῶν στερήσεων, τῶν κακουχιῶν καὶ τῆς δυστυχίας, ἀγωνιζόμενα ἀπάνθρωπα γιὰ τὸν ἐπιούσιον». Ἡ πενία φθείρει τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ τὸν ἀναγκάζει νὰ γίνετῃ κακός. Ἀντίθετα, ἄτομα καὶ λαοὶ πού εὐημεροῦν ζοῦν καλύτερα, ἀνθρωπινώτερα· γεύονται τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς, τὴν ὁμορφίαν· γίνονται πιὸ φιλελεύθεροι, πιὸ ἀξιοπρεπεῖς, πιὸ γενναῖοι· ἔχουν περισσότερὴν ἀρετὴν, περισσότερὴν ἀνθρωπιάν. Ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς δημιουργεῖ τίς ἀπαραίτητες προϋποθέσεις γιὰ τὴν πνευματικὴν καὶ πολιτιστικὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν εἶναι λοιπὸν σωστὸ νὰ λέμε πῶς ἡ εὐημερία, πού εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνικῆς, εἶναι ἀσχετὴ μὲ τὴν εὐτυχίαν τοῦ ἀν-

θρώπου. Και είναι γνωστό ότι ο ευτυχισμένος άνθρωπος γίνεται πιο ενάρετος, πιο **άνθρωπος**. Δεν πρέπει να κατακρίνωμε, ούτε να περιφρονούμε τον τεχνικό πολιτισμό. Ούτε ακόμη να αρνούμεθα ότι οι κατακτήσεις της επιστήμης και της τεχνικής επέφεραν μεγάλες προόδους στα μέσα και τον τρόπο της ζωής μας, ότι άλλαξαν την μορφή του κόσμου και επηρέασαν **θετικά** τον χαρακτήρα, την προσωπικότητα και τον **ηθικό βίο** του ανθρώπου.

Έξ άλλου, όταν μιλούμε με θαυμασμό για τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό, ως μην ξεχνούμε ότι εστηρίχθη επάνω στον επαίσχυντο θεσμό της δουλείας, επάνω στην σκληρή, απάνθρωπη και κτηνώδη εργασία της μεγάλης μάζας, των πολλών. Στα χρυσωρυχεία του Λαυρίου εργάζονταν 15 χιλιάδες δούλοι για την εξώρυξη του χρυσού. Για τα ανάκτορα του Μίνωα, στην Κρήτη, εργάσθηκαν επί ολόκληρα χρόνια ογδόντα χιλιάδες δούλοι. Ο πολιτισμός συνεπώς αυτός ήταν πολιτισμός των ολίγων, πολιτισμός μιας μειοψηφίας. Γιατί, όπως σοφά γράφει ο Μεγάλος Δάσκαλος του γένους μας Λδοκιμάντος Κοραΐης:

«Ὡς δὲν εἶναι δίκαιον νὰ ὀνομάσῃς ἔθνος πλούσιον, εἰς ὅποιον εὐρίσκονται πεντήκοντα ἢ ἑκατὸν ἄνθρωποι ἔχοντες τὸν πλοῦτον τοῦ Κροίσου, καὶ οἱ λοιποὶ ἀποθνήσκουσι τῆς πείνας, παρόμοια δὲν πρέπει νὰ ὀνομάζεται ἔθνος φτωσιμένον ἐκείνο τοῦ ὅποιου μέρος τι, πολλὰ μικρόν, ἔχει τὴν σοφίαν, καὶ αἱ λοιπαὶ μυριάδες ἀναρίθμητοι δὲν γνωρίζουσι μήτε τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς γλώσσης».

Καὶ ἄλλοθ:

«... Εἰς ἐκείνην τὴν πολιτείαν μόνην εὐρίσκονται οἱ χρηστοὶ καὶ φιλοπάτριδες πολῖται, ὅπου οἱ πόροι τῆς ζωῆς εἶναι ἀναλόγως μερισμένοι εἰς ὅλα τὰ μέλη τῆς πολιτείας, οὐδὲ συσσωρεύουν ὀλίγοι τινὲς εἰς ἑαυτοὺς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν, ἀφίγοντες εἰς τοὺς λοιποὺς καὶ αὐτῶν τῶν ἀναγκαίων τὴν ἔνδειαν».

Σήμερα λοιπόν ἡ τεχνική πρόοδος ἀπελευθέρωσε τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν σκληρὴν ἐργασία, τοῦ ἐξοικονόμησε ἐλεύθερο χρόνο, τοῦ ὕψωσε τὸ βιοτικό του ἐπίπεδο καὶ ἔδωσε τὴν δυνατότητα στὴν μεγάλη μάζα νὰ γευθῆ τὰ ὕλικά καὶ πνευματικὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἔτσι ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς, πὺ πολλὰ χρεωστῆ στὴν τεχνική πρόοδο, χαρακτηρίζεται ἀπὸ περισσότερη ἀνθρωπιά, ἀληθινώτερη Δημοκρατία: ἐξασφαλίζει δηλαδὴ στοὺς πολλοὺς πολῖτες τῆς πολιτικῆς, οἰκονομικῆ καὶ κοινωνικῆς ἰσότητα. Ὑστερα ἀπὸ τὴν πολύτιμη αὐτὴ προσφορά της, «δὲν μπορεῖ ἡ τεχνική πρόοδος νὰ ἀντιστρατεύεται τὸν πνευματικὸ πολιτισμὸ. Κακῶς ἀποδίδονται σὲ αὐτὴ τὰ δεινὰ τοῦ πολιτισμοῦ μας. Τὸ χάσμα ἀνάμεσα στὶς ἐπιστημονικὲς κατακτήσεις καὶ στὸ ἦθος μας ὀφείλεται σὲ διχασμὸ τοῦ πνεύματος. Δεν κινδυνεύουμε ἀπὸ τὴν Τεχνική. Πάσχει τὸ πνεῦμα. Καὶ ἡ μεγάλη του ἀρρώστεια εἶναι ἡ ἔλλειψις ἐνότητος. Τὴν ἐνότητα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἀντὶ νὰ τὴν ἐνισχύσῃ ἢ ἀγωγῆ, πολλὲς φορές τὴν καταστρέφει. Ποιὸς ἄλλος ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευσι μπορεῖ νὰ εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τὸ παρουσιάζομενο στὴν ἐποχὴ μας χάσμα ἀνάμεσα στὴν τεχνικὴ πρόοδο καὶ στὴν πνευματικὴ καλλιέργεια; Αὐτὸ πὺ λείπει πρὸ παντὸς ἀπὸ τὴν παιδεία μας εἶναι τὸ συνταίριασμα τῶν γνώσεων μέσα στὴν ἐνότητα τῆς συνειδήσεως: Γράμματα, ἐπιστῆμες, ψυχολογία, εἶναι ἐξ ἴσου διαμερίσματα κλειστά. Ἡ πνευματικὴ ἐνότης δὲν πρέπει νὰ εἶναι τὸ προνόμιο μερικῶν μεγαλοφυῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ὁ σκοπὸς πρὸς τὸν ὅποιον κάθε καλλιεργημένο πνεῦμα ὀφείλει νὰ προσανατολίζει τὴν προσπάθειά του... Πιστεύομε πὺς ἂν τὸ θελήσῃ ἡ Παιδεία, μπορεῖ ἡ τεχνικὴ ἐξέλιξις τῆς ἐποχῆς μας νὰ ἐνισχύσῃ τὴν πνευματικὴ ἐνότητα... Ἡ οὐσιαστικὴ Παιδεία ὀφείλει νὰ συνδέσῃ τὸ παρελθὸν μὲ τὸ βαθύτερον παρὸν γιὰ τὸ ἀπώτερο μέλλον». (1)

1. Κουλούκης Γ. : 'Ἡ Παιδεία καὶ ἡ ἐποχὴ μας'. Ἐπ. Βῆμα Διδύλου, 1960.

Δέν ὑπάρχει ἀντίθεσις μεταξὺ ἀνθρωπιστικῆς καὶ τεχνικῆς μορφώσεως.

Δέν ὑπάρχει ἀντίθεσις μεταξὺ τεχνικῆς καὶ κλασσικῆς μορφώσεως, μεταξὺ ἀνθρωπισμοῦ καὶ θετικῆς ἐπιστήμης. Εἶναι σφάλμα νὰ χωρίζεται ἡ Τεχνικὴ ἀπὸ τὴν ἀνθρωπιστικὴν Παιδείαν. Ὅπως δὲν ὑπάρχει καμμιά ἀντίθεσις μεταξὺ θεωρίας καὶ πράξεως, ἔτσι δὲν ὑπάρχει ἀντίθεσις μεταξὺ Τεχνικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς Παιδείας. Ἀπεναντίας μάλιστα, ἡ μιὰ συμπληρώνει τὴν ἄλλη. Ἡ ἀνθρωπιστικὴ καὶ ἡ Τεχνικὴ μόρφωσις εἶναι ἀπλῶς οἱ δύο ὄψεις τοῦ νομίσματος ποῦ λέγεται Παιδεία. Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος εὐρίσκεται στὸ πῶς θὰ κατορθώσωμε νὰ δώσωμε στὸν τρόφιμο ἓνα ἰσορροπημένον πρόγραμμα μὲ ἀνθρωπιστικὴν ἀλλὰ καὶ τεχνικὴν μόρφωσι.

Δέν εἶναι δυνατόν νὰ παραδλεπεται — καὶ πολὺ περισσότερο νὰ καταπνίγεται — ἡ σύγχρονη τάσις πρὸς τὴν θετικὴν ἐπιστήμην. Σὲ μιὰ τέτοια ἐποχὴ οἱ νέοι μας εἶναι ἀπαραίτητο νὰ παίρνουν τὰ φῶτα τῆς ἐπιστήμης, νὰ ἐξοπλίζονται δηλαδὴ μὲ τὴν πρέπουσα τεχνικὴν κατάρτιση, ὅπου τόσο ἀπαραίτητο στὴν ζωὴ τους. Χρέος τῆς κάθε γενεᾶς, σὲ ὅποιονδήποτε γεωγραφικὸ πλάτος καὶ μῆκος τῆς γῆς καὶ ἂν εἴσεται, εἶναι νὰ ἀνυψώσῃ τὸ βιοτικὸν τῆς ἐπίπεδο καὶ νὰ προαγάγῃ συνάμα τὸν πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν πολιτισμὸν τοῦ λαοῦ τῆς καὶ γενικὰ τῆς ἀνθρωπότητος. Τὰ κλασσικὰ λοιπὸν Γυμνάσια πρέπει νὰ δίδουν στοὺς μαθητὰς καὶ τὴν πρέπουσα πρακτικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν ἄσκησιν, οἱ δὲ Τεχνικὲς ἐπαγγελματικὲς Σχολαὶ νὰ δίδουν παράλληλα καὶ ἀνθρωπιστικὴν μόρφωσι.

Σκοπὸς τῆς Παιδείας εἶναι νὰ κἀνῃ ὠλοκληρωμένους ἀνθρώπους. Συνεπῶς, ἐκεῖνο ποῦ ἀπαιτεῖται εἶναι ἡ σύνθεσις τοῦ Οὐμανισμοῦ μὲ τὴν θετικὴν ἐπιστήμην. Ἡ καλλιέργεια τοῦ νοῦ, ἡ ἀνάπτυξις τῆς διανοίας δὲν εἶναι ἀρκετὴ· χρειάζεται ἐπὶ πλέον ὁ ἄνθρωπος νὰ ἔχῃ ἠθος, νὰ εἶναι ἠθικὴ προσωπικότης. Πρόοδος δὲν εἶναι μόνον ἡ ὕλική πρόοδος· εἶναι ὁμοίως καὶ ἡ πνευματικὴ, ἡ ἠθικὴ πρόοδος. **Ὁ ἠθικὸς καὶ πνευματικὸς πολιτισμὸς εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν «ἀνθρώπινος» πολιτισμὸς.** Ὁ νέος λοιπὸν προσανατολισμὸς τῆς ἐθνικῆς μας Παιδείας, γιὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ αὐξήσις τῶν πνευματικῶν ἀλλὰ καὶ ὕλικῶν ἀγαθῶν, πρέπει νὰ κατατείνῃ στὴν ἀρμονικὴν συνύπαρξιν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ κλασσικὴ μόρφωσις, μὲ ὅλο τὸ ἐνδοξο παρελθὸν καὶ τὴν βαθύτερη ἀξία τῆς, δὲν δύναται πλέον μόνη τῆς νὰ ἀνταποκριθῇ στὰ αἰτήματα τῆς ἐποχῆς μας καὶ νὰ ἰκανοποιήσῃ τὸν ἄνθρωπον. Ἡ κλασσικὴ Παιδεία πρέπει νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν τεχνικὴν πρόδοσιν ὡς μιὰ ἀπὸ τὴν μεγάλαν κατακτήσιν τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος καὶ νὰ καταβάλλῃ κάθε προσπάθειαν γιὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν τεχνικῶν ἐπιτευγμάτων, πράγμα ποῦ θὰ καταστήσῃ τὴν τεχνικὴν πρόδοσιν παράγοντα ἰκανὸν νὰ συμβάλῃ στὴν πραγμάτωσιν τῶν αἰτημάτων καὶ ἐπιδιώξεων τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Ἡ τεχνικὴ πρόοδος πρέπει νὰ ἀντικρύζεται ὡς μιὰ ἀπὸ τὴν μεγάλαν πολιτιστικὴν ἀξίαν ποῦ, ἂν ὁ ἄνθρωπος παύσῃ νὰ εἶναι δοῦλος τῆς, θὰ καταστῇ δύναμις ἰκανὴ νὰ μεταμορφώσῃ τὸν σημερινὸν κόσμον καὶ νὰ διαμορφώσῃ κατὰ πολὺ καὶ τὸ αὔριον.

Ὁ Τεχνικὸς Πολιτισμὸς δημιουργεῖ ὠρισμένα σοβαρὰ προβλήματα.

Ζοῦμε στὸν αἰῶνα μιᾶς ἐξελισσομένης ἐπιστημονικοτεχνολογικῆς ἐπαναστάσεως, ποῦ ἔχει καὶ θὰ ἔχῃ τεράστιες πολιτιστικὲς καὶ κοινωνικοοικονομικὲς συνέπειες. Μιὰ ριζικὴ ἀλλαγὴ τοῦ μέλλοντος τοῦ ἀνθρώπινου γένους προβάλλει μπροστὰ μας. Ἡ κοινωνικὴ αὕτη ἀλλαγὴ θὰ εἶναι εἴτε πρὸς τὸ καλὸν εἴτε πρὸς τὸ κακὸν τῆς ἀνθρωπότητος· αὐτὸ θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ ἑμᾶς τοὺς ἰδίους. Ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ ὁ ἴδιος τὸ μέλλον του, εἶναι ὁ ἴδιος δημιουργὸς τοῦ πεπρωμένου του. Ἄν λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος γίνῃ ὁ καλὸς κυβερνήτης του, ὁ αὐτοματισμὸς, ὡς καλὸς καὶ πειθαρχικὸς δοῦλος, θὰ γλυτώσῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸ βαρὺ μὶχθον, τὴν φθορὰν, τὴν ἐπικίνδυνον ἢ μονό-

νες εργασίες, θὰ τοῦ ἐξασφαλίσῃ ἀφθονὰ σὲ ποσότητα καὶ ποιότητα ἀναθά, θὰ βοηθήσῃ νὰ δημιουργηθῇ μιὰ νέα ὑγιέστερη κοινωνία, ἕνας ὑψηλότερος καὶ πληρέστερος πολιτισμός.

Γεννῶνται ὁμῶς ὠρισμένα ἐρωτήματα: Θὰ ἠμπορέσῃ ὁ ἄνθρωπος νὰ εἶναι ὁ παντοτεινὸς ἀφέντης δούλων ποὺ νὰ τὸν ἐξυπηρετοῦν πειθαρχικὰ καὶ πιστά; Θὰ δουλεύουν οἱ μηχανές γιὰ τὸ κοινωνικὸ σύνολο, ἢ μήπως δουλεύουν γιὰ τοὺς λίγους ἰδιοκτῆτες τῶν; Στὴν μεγάλη ἀφθονία τῶν ἀγαθῶν, θὰ εἶναι μέτοχοι ὅλοι οἱ πολῖτες — μέλη τῆς κοινωνίας, ἢ μήπως τὰ ἀγαθὰ μοιράζονται μὲ «δελτία», ὅπως συνέβη καὶ στὸ παρελθόν; Τί θὰ γίνοντο οἱ ἀνεργοί; Πῶς θὰ διαθέσῃ ὁ ἄνθρωπος τὸν ἐλεύθερο χρόνο του, ὅταν ἡ ἐβδομαδιαία ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου μειωθῇ στὸ μισό τῆς σημερινῆς; Ὅταν ὁ αὐριανὸς ἄνθρωπος θὰ ζῇ σὲ ἕναν κόσμον ἀπαλλαγμένο ἀπὸ θανατηφόρες ἢ ἐπικίνδυνες ἀπασχολήσεις, ὅπου οἱ αὐτόματοι δούλοι θὰ τοῦ ἱκανοποιῶν ὅλες τὶς ἀνάγκες του, θὰ βαδίτῃ τὸ δύσκολο μονοπάτι τῶν ψυχικῶν ἐξάρσεων; Θὰ ἀκολουθήσῃ τὸν δρόμον τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ, τοῦ εὐγενοῦς; Θὰ καλλιεργήσῃ τὴν ἀνθρωπιά καὶ τὴν ἀγάπην; Θὰ ἀποφασίσῃ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὶς δυνάμεις καὶ τὸν ἐλεύθερο χρόνο γιὰ τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ κόσμου τῆς ἀρετῆς καὶ τὴν ἐπιδίωξιν τοῦ μεγαλείου τῆς ἠθικῆς τελειότητος; Ἡ μήπως, ρυμουλκούμενος ἀπὸ τὰ κατώτερα ἔνστικτά του, βαδίσῃ τὸν δρόμον τοῦ κακοῦ, τὸν δρόμον τοῦ ἐκφυλισμοῦ καὶ ἀφανισμοῦ του, ποὺ ἐξασφαλίζεται εὐκολώτερα καὶ ταχύτερα μὲ τὶς αὐτόματες μηχανές του;

Ἔτσι φθάνομε στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ μηχανὴ καὶ ὁ αὐτοματισμὸς εἶναι ἡ μεγάλη δόξα καὶ συνάμα ἡ μεγάλη ἀπειλὴ τῆς ἐποχῆς μας καὶ τῶν αἰώνων τοῦ μέλλοντος.

Δὲν μποροῦμε νὰ ἀγνοήσωμε τὴν τεράστια σημασία ποὺ ἔχει ἡ μηχανὴ στὴν διαμόρφωσιν τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἀλλὰ δὲν μποροῦμε ἐπίσης νὰ ἀγνοήσωμε τὰ σοβαρὰ προβλήματα ποὺ γεννῶνται ἀπὸ τὴν ὀλοένα ἐντατικώτερη χρησιμοποίησιν τῆς στὴν ὅλη ζωὴ μας. Στὸ πρόβλημα αὐτὸ ἀποφασιστικὸ ρόλον ἔχει νὰ διαδραματίσῃ ἡ Παιδεία.

Ἡ Ἀνάγκη ὀρθῆς Παιδείας γιὰ τὴν θεραπεία τοῦ κακοῦ.

Χρειαζόμαστε μιὰ ἠθικὴ Παιδεία, ἕναν ἠθικὸ πολιτισμό. Γιατί, ὅπως γράφει ὁ Μεγάλος Κοραΐς.

«Δύο λογῶν παιδεῖται εἶναι, ὡς καὶ δύο λογῶν πολιτισμοί, ἡ ἀτελής καὶ τελεία παιδεία, ὁ ἀτελής καὶ ὁ τέλειος πολιτισμός. Ἡ ἀτελής παιδεία ἔρχεται ἀπὸ τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας... ἀλλὰ δὲν τελειοῦται. πλὴν ἀφοῦ προσλάβῃ τὴν ἠθικὴν παιδείαν, ἥτις, ὡς καὶ τὸ ὄνομά της τὸ λέγει, πρέπει νὰ ἀρχίζῃ πρὸ πάσης ἐπιστήμης καὶ τέχνης, ἀπὸ αὐτὴν τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, διὰ νὰ πολιτίσῃ τελείως τὸν ἄνθρωπον, ἵγουν νὰ τὸν ἐξημερώσῃ πρὸς τοὺς ὁμοίους του, ὥστε νὰ μὴ τολμᾷ νὰ ἀδικῇ κανεὶς κανένα μικρὸν ἢ μέγα τίποτε».

Ἡ Παιδεία, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς τεχνικὰς γνώσεις, πρέπει νὰ διδάξῃ στὸν ἄνθρωπον πῶς νὰ ἀντιλαμβάνεται τὴν ζωὴν στὴν γενικότητά της. Νὰ τοῦ μάθῃ τὴν τέχνην νὰ ἀντλή τὴν εὐτυχίαν ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Νὰ ζῇ τὴν ζωὴν μὲ τὸν ἠθικὸ προσορισμὸν της, νὰ τὴν αἰσθάνεται στὴν πνευματικὴν της ἐκδήλωσιν. Νὰ καλλιεργήσῃ τὸν ἄνθρωπον ὥστε νὰ μὴν ἐκτιμᾷ μονομερῶς τὰ ὕλικά ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ νὰ σέβεται καὶ ἐκτιμᾷ περισσότερο τὶς πνευματικὰς καὶ συναισθηματικὰς του ἀξίας. Νὰ συντελέσῃ μὲ κάθε τρόπο στὴν ἰσορροπημένη πρόοδο.

«Νὰ καλλιεργήσῃ τὸν ὅλον ἄνθρωπον καὶ νὰ τὸν ἀναδείξῃ ἀληθινὰ πνευματικόν, Νὰ μορφώσῃ τὸ ἄτομον εἰς προσωπικότητα, καὶ διὰ τοιούτων προσωπικοτήτων νὰ ἀνυψώσῃ τὴν κοινωνίαν καὶ νὰ θεμελιώσῃ μιὰ εἰρηνικὴ καὶ πολιτισμένην ζωὴν, μὲ ζωὴν δικαιοσύνης καὶ ἀγάπης.